

Södertörns högskola
Litteraturvetenskap

En feministisk queeranalys

av

Gerd Brantenbergs *Egalias Döttrar*

Hur språket upprätthåller de heteronormativa strukturerna

C- uppsats HT 2006
Författare: Aila-Lisa Ericson
Handledare: Ebba Witt-Brattström

Sammanfattning/Abstract

Eventuella nyckelord: Feministisk queeranalys, heteronormativ, språkets makt, våldtäkt som en form av terrorbalans.

The idea of this paper is to try to give the novel of Gerd Brantenberg, *Egalias döttrar*, another profundity. To take the book to another dimension, by using the theory of Judith Butler, queer, and her criticism of the Monique Wittig's earlier theories of the subject queer. I examine how the language is used through a queer analysis by performing a closely reading. My position is that the language assumes a heterosexual norm, which is unveiled by queer. Further I analyse the importance of penetration in the heterosexual society.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställning.....	5
1.2 Teori, metod och tidigare forskning.....	6
2 En feministisk queeranalys av <i>Egalias Döttrar</i>	7
2.1 Kort referat av romanen	7
2.2 Vad är queer?	8
3 Är <i>Egalias döttrar</i> en queer roman?	10
3.1 Brytpunkten med det normala	10
3.2 Könens instängdhet	12
3.3 Kraften i att vara Pallurisk	14
3.4 Språkets makt	15
3.5 <i>Egalias döttrar</i> – en krigsmaskin	17
4 Penisens utsatthet och behovet av Ph-hållare	20
4.1 Sårbarheten hos det undertryckta könet	20
4.2 Dykardräktens betydelse	21
4.3 Hur språket formger könen	22
5 Våldtäktens betydelse, kan män våldtas?	23
5.1 Hur en man våldtas.....	23
5.2 Vikten av penetration	25
6 Slutdiskussion	28
6.1 Slutord	31
7 Käll- och litteraturförteckning	33

1. Inledning

Du? Jag tror att jag vill bli manssaksman när jag blir stor.

Det tjänar inget till.

Jodå. Jag kunde bli språkforskare. Det är viktigt att befruska språket. Och så kunde jag konsekvent gå in för att rensa ut alla ord som visar att kvinnorna har fruväldet i samhället.¹

Att den norska författaren Gerd Brantenbergs (f.1941) roman *Egalias Döttrar* (1978) kritiserar det rådande patriarkatet är uppenbart. Ordet *Egalia* betyder ordagrant jämlikhet – något som inte existerar i landet Egalia utom för kvinnorna. Men frågan som är intressant för mig är, hur queer det är att vända ett patriarkat till ett matriarkat? Finns det, och i så fall vilka är de queera styckena i romanen? Och vad gör dem till queer?

De teorier som jag har utgått ifrån, är främst Judith Butlers analyser av Monique Wittig. Wittig och Brantenberg var nästintill samtida, båda var akademiker och etablerade feminister under tidigt sjuttital. Men det som är unikt med de båda är att de ansågs ha oerhört radikala åsikter, till och med som feminister. Wittig och Brantenberg var vad jag skulle vilja kalla för pre-queer, båda lesbiska, feminister och intellektuella, med en brinnande lust att förändra och förnya. Redan då bedrev de något som jag anser går att klassa som pre-queer-analyser inom litteraturen, och som fortfarande används.

När jag hittade Wittig genom Butler visste jag knappt något om denna inspirerande kvinna. Att läsa *Egalias döttrar* utifrån Wittigs tes var oerhört fascinerande, för man insåg snabbt hur nära de ligger varandra med sina tankar kring föreställningar om språk och kön. Tanken på att Brantenberg hade läst Wittig är inte helt omöjlig. *Egalias döttrar* kan i större stycken läsas som en illustration av Wittigs teser. Hon skriver exempelvis:

Könet uppfattas som något ”omedelbart givet”, något ”sinnligt givet”, ”fysiska drag”, del av en naturlig ordning. Men vad vi tror vara en fysisk och direkt förnimmelse är bara en sofistikerad och mytisk konstruktion, en ”imaginär formation”, som ger en ny tolkning åt de fysiska dragen (som i sig är lika neutrala som andra, men präglade av ett socialt system) genom det nätverk av relationer i vilket de uppfattas.²

När *Egalias döttrar* utkom togs den väl emot av kritikerna, som såg den som en underhållande satirisk roman. Det är väldigt lätt att vi, vid första anblicken av *Egalias döttrar* uppfattar den som en satirisk roman, men varför gör vi det? Kanske för att den patriarkala normen är så infiltrerad i var kvinnas och mans minsta tankemönster.

¹ Brantenberg, Gerd, *Egalias döttrar*, sv. övers. Ebba Witt-Brattström, Stockholm, Prisma, första upplagan, 1978, s. 143. (I fortsättningen hänvisar jag till *Egalias döttrar* med sidangivelse efter citat löpande i texten.)

² Butler citerar M. Wittig: Butler, Judith, ”Subversiva kroppsakter”, i *Feminismer*, red. Larsson, Lisbeth, Lund, Studentlitteratur, [1996], andra upplagan, 2005, s. 151.

Kajsa Ekis Ekman har i sin B-uppsats sammanställt några av recensenternas bedömning av romanen. Många av kritikerna ser språket som snårigt och som ett hinder. Åsa Moberg beskriver emellertid språket som *befriat* (min kursivering) från alla mansdominerade ord, medan Lars-olof Franzén ser det som en konstruktion som bidrar till att det blir torrt och åbakigt.³ Ekman menar att detta visar hur vi ser på det *patriarkala* (min kursivering) språket i dag. För kvinnor är det fängslande och blir i Brantenbergs roman befriande, medan en del av de manliga recensenterna ser det som naturligt, och då blir det konstruerat i *Egalias döttrar*. Ekman gör även en intressant iakttagelse när hon påpekar att vad de manliga kritikerna framförallt upprörs över och anser som oförståeligt är just språket – inte de facto att kvinnorna betar sig som svin. Är det mer skrämmande att berövas ”sitt” språk än vad det är att till exempel bli våldtagen av en kvinna om man är en man? Eller är det mer osannolikt att bli våldtagen av en kvinna? Jag tror att de som reagerat på språket verkligen har förstått vilken makt språket besitter.

Ekman drar slutsatsen att det är lättare att skratta åt problematiken som Brantenberg formulerar än att ta det på allvar.

Min intention med min uppsats är att den ska bidra till att man ska kunna uppfatta Brantenbergs roman som något annat än satir, även fast allt är omvänt, till och med språket. Kan en feministisk queeranalys användas som ett verktyg för att kunna se på romanen *Egalias döttrar* som något annat än en satir och kan en sådan läsning bidra till att ge romanen fler bottnar?

Min önskan är således att de nervösa skratten inte längre ska stocka sig i halsen, utan att romanen *Egalias döttrar* tas emot med det allvar som den förtjänar. Givetvis anser även jag att det är en underhållande roman, och den bjuder på många tillfällen för skratt.

1.1 Syfte och frågeställning

Mitt syfte är att undersöka om man kan klassa *Egalias Döttrar* som en queer roman genom att göra en feministisk queeranalys utifrån en närläsning. Jag tycker även att det är intressant att diskutera vad det innebär för romanen om den är queer, även om min slutsats leder till att romanen inte går att uppfattas som helt och hållet queer.

Vidare vill jag pröva användningen och betydelsen för den utsatta penis, och makten som kvinnornas vagina och livmoder tillskrivs i romanen. Det som i synnerhet är intressant att försöka

³ Ekman, Ekis Kajsa, *Egalias döttrar av Gerd Brantenberg*, B-uppsats i Litteraturvetenskap, Södertörns Högskola, 2000, s. 2.

se, är hur Brantenberg skapar det utsatta könet genom språket. Jag kommer även att analysera våldtäktscenen och diskutera vad den betyder för romanen? Jag kommer här till viss del göra en jämförelse med hur våldtäkten skildras i den samtida romanen *Män kan inte våldtas* från 1975 författad av Märta Tikkanens. Dels för att se om – och hur kvinnan skildras som monster i jämförelse med mannen.

Frågeställningarna blir således följande:

- * Är *Egalias döttrar* en queer roman?
- * Vad vill författaren visa med männens Ph-hållare?
- * Kan det överordnade könet våldtas av det underordnade, i vårt samhälle?

1.2 Teori, metod och tidigare forskning

Till att börja med måste vi fråga oss om det överhuvudtaget går att använda queer som en litterär tolkningsteori? Nu är det inte denna uppsats syfte att svara på just den frågan, möjligtvis kan svaret på frågan till viss del bli jakande, eftersom denna uppsats författas.

I min teoridel kommer jag framförallt att utgå ifrån kapitlet *Subversiva kroppsakter*, av Judith Butler från Lisbeth Larssons antologi: *feminismer*. Butler tar där upp Monique Wittigs teorier kring språkets makt och jag kommer att utifrån hennes teser undersöka hur Brantenberg fördelar denna makt. Wittig skriver om hur viktigt det är att vara ett enskilt och relativt subjekt, och att försöka skriva sig ur könets kategori. ”Den litterära texten riktas som en krigsmaskin i varje enskilt fall mot den hierarkiska genusindelningen, mot klyvnaden i allmänt och enskilt, i ett försök att återvinna en tidigare och grundläggande enhet”.⁴ Jag vill pröva att se *Egalias döttrar* som en *krigsmaskin*. En krigsmaskin där Brantenberg visar hur skapat det utsatta könet är genom språket och orden. Vidare använder jag mig av Tiina Rosenbergs bok *Queerfeministisk agenda* samt Fanny Ambjörnssons *Vad är queer?* för att redogöra utifrån vilken begreppsgrund jag utgår ifrån när det gäller queer som teori och begrepp.⁵

Det den litterära queerteorin framförallt har gjort är att granska spänningsförhållandet mellan det heteronormativa och det *andra* – det annorlunda, i synnerhet när det gäller sexuella relationer och beteendemönster. Målet är att ifrågasätta det heteronormativa samhället och synen på kön/genusidentiteter.

Givetvis kommer jag att titta på de homosexuella relationerna som förekommer i romanen, men det är inte dessa relationer som kommer att vara i fokus för mitt intresse. Det jag i första

⁴ Butler, (Larsson), 2005, s. 157.

⁵ Detta behandlas under rubrik 2.2 *Vad är queer?*

hand vill undersöka är hur Brantenberg beskriver genusrelationerna och spelet mellan könen. Vidare vill jag försöka använda *Egalias döttrar* som ett korrektiv för den litterära queerteorin.

Den tidigare forskning som bedrivits på *Egalias döttrar* i Sverige är en B-uppsats skriven av Kajsa Ekis Ekman. Hon har valt att koncentrera sig på att undersöka hur språket i ett patriarkat är utformat och vidare språkets effekter. Jag återkommer till hennes uppsats när jag diskuterar språket mer ingående.

2 En feministisk queeranalys av *Egalias Döttrar*

2.1 Kort referat av romanen

Gerd Brantenbergs roman *Egalias Döttrar* kom ut på svenska 1978 i en något förkortat översättning av Ebba Witt-Brattström. Året innan hade Gerd Brantenberg gett ut den på norska.

Romanen fick ett bra bemötande när den kom ut. På baksidan av 1978 års upplaga hittar man ett antal samlade citat från nedannämnda ur kritikerkåren: Lars-Olof Franzén för *Dagens Nyheter* skrev: ”En rolig och intelligent bok, logisk och slagkraftig”. Arne Ruth för *Expressen*: ”En hejdlöst rolig satir över manssamhället(...) Gerd Brantenberg nöjer sig inte med att klä ut männen i sin bok i kjolar. Hon berövar dem deras språk, och visar därmed med förfärande tydlighet hur verklighetens mansvälde också innefattar makten över språket.” Ingrid Primander i *Kvinnobulletinen* ger sina kolleger rätt i att det är en: ”Vanvettigt rolig bok. Satiren är skickligt genomförd på många plan”.⁶ Boken är uppbyggd utifrån ett påhittat matriarkalt språk, som utgår från kvinnan som norm istället från mannen. Istället för *människa* heter det *kvinniska*. Som ersättning för *man* (som i *man* säger) heter det *dam*, *Fröken* blir *Herken* och *behärska* blir *befruska*. Självklart finns det svordomar i Egalia, men dam säger inte *Fan* utan *Lucia* och dam säger inte *Herre Gud* utan självfallet *Gud Moder!*

I landet Egalia är det kvinnorna som styr, där är det kvinnorna som är det härskande könet. Det är kvinnorna som har de bäst betalda jobben, är överrepresenterade i riksdagen och har naturligtvis en högre status än männen. För dem är det en självklarhet att komma hem till ett välbonat hem och en trevlig och trind man om kvällarna. Maten står på bordet, med tillhörande välupfostrade ungar. ”Det är ju trots allt män som avlar barn, sa direktör Bram och gav sin son en

⁶ Brantenberg, Gerd, *Egalias döttrar*, Stockholm, Prisma, 1978, baksidan av konvolutet.

tillrättavisande blick över kanten på Eglasundposten. Det märktes att hon hade svårt att befruska sig”(9).

I Egalia är det fäderna som sköter hemmet och barnen. Männen har något som Brantenberg valt att kalla faderskapsbeskydd, vilket innebär att när ett barn blir till så är det mannens ansvar, men de står under kvinnas beskydd. *Hon är faderns beskyddare.*

Eftersom kvinnorna kan njuta av sex utan att ett barn blir till, så blir det givetvis så att männen måste tänka på befruktningsögonblicket. Så det är mannens ansvar att äta p-piller, som de förvisso får ont i huvudet av, men det är ingen idé att klaga. Men naturligtvis kan kvinnorna styra graviditeten. När de vill att det ska bli barn, blir det barn. Det är självfallet så att barnen är mannens huvudansvar. Han tar hand om dem under hela dess uppväxt, eftersom kvinnan har burit på det i nio månader och ammat det. ”Det är ju naturens gång, käre Kristoffer. Jag föder barn och du tar emot. Det är ju trots allt män som avlar barn!”(97).

I Egalia är det männen som bekymrar sig över otrendiga Ph-hållare och hur man bäst får bort osexigt hår på bröstet. I Egalia oroar sig de unga männen för hur det är att ha sex första gången, de känner rädsla att inte vara snygga nog, och skräcken för mörka skogspartier och läskiga kvinnor. I Egalia råder det ett matriarkat. Männen är de sårbara, det underlägsna könet. De är de biologiskt svaga, eftersom de inte kan föda barn står de inte i samma kontakt med moder jord som kvinnorna gör. Men det är ju självklart att det är demokrati i Egalia, precis som i vår värld. Enligt lagen är kvinnor och män jämställda.

Romanen är uppdelad i två delar, i den första delen får vi följa romanens huvudperson Petronius, hans familj och hans vänner, och se hur livet går sin gilla gång. I andra delen har Petronius och hans vänner fått nog. De inser att allt inte kan vara rätt ställt med samhällets uppbyggnad. De börjar diskutera varför kvinnor har mer makt än män, varför det heter kvinniska istället för människa och vad det beror på. De startar en maskulistklubb, de lär sig att fiska och att odla jorden, något som tidigare har setts som kvinnogöra. De börjar demonstrera och ställa krav. Krav på en mer jämställd värld, där alla har rätt att vara och bete sig som de själva vill, utan begränsningar på grund av sitt kön.

Är denna värld möjlig?

2.2 Vad är queer?

För mig är queer ifrågasättandet av det heteronormativa. Rätten att få vara annorlunda, möjligheten att avvika från normen. Rätten att helt enkelt få *vara*.

Jag har utgått ifrån Tiina Rosenbergs *Queerfeministisk Agenda*, samt Fanny Ambjörnssons bok *Vad är queer*, och kan slå fast att en exakt betydelse av ett begrepp som innefattar så mycket – som ständigt växer sig större och fylls med nya betydelser och nytt innehåll – är svårt. Det var många som fann det svårt att konkretisera begreppet queer när ordet först gjorde entré i den akademiska världen i början av 90-talet. En av dem var Don Kulick, professor i social- antropologi.⁷

Svårigheten att konkretisera queerbegreppet gör att det kan vara något komplicerat att ge en rättvis analys av en roman utifrån denna teori. Fanny Ambjörnsson slår fast att det beror på vem, när och i vilket sammanhang man ställer frågan om vad queer är. Men hon menar att:

Vare sig man pratar om en queer arbetskamrat, bilmödel, teaterföreställning, teoribildning eller demonstration är det alltså *brottet mot normen* som är det centrala. Och eftersom queer har sitt ursprung i den homopolitiska rörelsen är det brottet mot *sexuella* normer, strukturer och identiteter som står i fokus.⁸

Ambjörnsson menar att queer vill få oss att tänka bortom normer och uppdelningar, istället för att likställa hetero- och homosexuella. Men queer vill även försöka sluta likställa könen. Och vända upp och ner på antagandet att det endast finns *ett* sätt att vara normal på.

Ambjörnssons synsätt på queer ger mig verktyg att tolka *Egalias döttrar* som en ifrågasättande käftsmåll till de sanningar som vi tar för givna att vårt samhälle är uppbyggt på. Queer som en teori handlar framförallt om brott och kritik, istället för identitet, person eller handling.

Rosenberg dikterar upp en lista med de vanligaste betydelserna för begreppet queer under 90-talet utifrån en lätt modifierad version av Alexander Dotys definitioner av queerbegreppet.

För mig är det endast punkt 3, 4 och 6 som är relevanta.

Dessa är följande:

- * Queer som beskrivning av så kallade queera läsningar där verket och dess uttolkare inte nödvändigtvis delar samma sexuella utgångspunkt;
- * Queer som beteckning på olika icke-normativa köns-/genuspositioner inkluderande de heterosexuella;
- * Queer som beteckning på åskådarpositioner, tolkningar, konstverk, kulturella företeelser och textuella kodsystém som hänvisar till eller faller utanför heterosexuella, lesbiska, gay, bisexuella eller transidentiteternas förståelse och kategorisering av kön/genus och sexualitet. Då blir queer en beteckning av det som går utöver de etablerade kategorierna för kön/genus och sexualitet.⁹

Så nu vet vi alltså lite mer om vad queer är, och hur man *kan* se på queer som en teori och ett begrepp. För att kort sammanfatta det hela, så handlar det alltså om ett sätt att ifrågasätta det

⁷ ”Dels är begreppet vagt och undflyende till sin karaktär – själva poängen med queerbegreppet är ju att det ska vara svårt att ringa in och bestämma – och dels beror förvirringen på att det inte existerar *en* queerteori.” Ambjörnsson, Fanny, *Vad är queer*, Stockholm, Natur och kultur, 2006, s. 37.

⁸ Ibid, s.8f.

⁹ Rosenberg, Tiina, *Queerfeministisk agenda*, Stockholm, Atlas, 2003, s. 11f.

normativa, och på så sätt bryta mot normerna och kritisera rådande strukturer, både sexuella, samhälleliga och politiska. Egentligen så är queerteorin relativt fyrkantig och platt, om man bara får grepp om *vad* man ska utgå ifrån och *vad* man lägger i begreppet.

För mig är det således inte bara queer när homosexuella relationer eller strukturer undersöks. Det viktigaste i denna uppsats är att ifrågasätta det heteronormativa, användandet av normen som en maktfaktor i samhället, sexualiteten och språket.

3 Är *Egalias döttrar* en queer roman?

3.1 Brytpunkten med det normala

”Fötterna var egentligen gripredskap som pressades ner i alltför smala skor”(67). Petronius pressas ner i en mall han inte känner sig bekväm i, men det är någon som har bestämt att det ska vara så, trots att han hellre vill gå ”barfota”.

Butlers grundtankar kring feministisk queerteori utgår ifrån begreppen *genealogi* och *performativitet*:

Ett genealogiskt angreppssätt innebär att kategorierna kön/genus och sexualitet inte förs tillbaka till påstådda ”naturliga” skillnader mellan kvinnor och män, inte heller något annat mystiskt ursprung eller urtillstånd. Performativitet betyder (...) kön/genus inte är att vara utan *göra*. Ingen är kvinna eller man per automatik utan *görs* till kvinna eller man.¹⁰

Det finns ingen *naturlighet* i att Petronius tvingas ner i en mall han inte trivs i, här börjar hans väg att göra sitt eget *genus* genom att han väljer att gå barfota.

Vad är det i en text som bygger upp en queeridentitet? De olika begär som bryter mot det heteronormativa. Men inte bara det sexuella skulle jag vilja påstå, utan även brottet mot det så kallade normala, med avsikten att kritisera det normativa. Butler vill konfrontera det normativa och identitetsproblemen som ofta blir följderna när man bryter mot normen.

Wittig skriver att så som det ser ut i samhället i dag lever vi efter tron: ”Om du inte är som alla andra, kommer du inte finnas”.¹¹ Men Wittig tycks sträva efter att skapa något nytt, utöver det andra. Att ställa frågan: Är det *de* (de heteronormativa) som är konstiga och *vi* (homosexuella) som är normala? Finns det några ”normala” överhuvudtaget? Petronius inser att han inte vill ha det som anses vara ”normalt”, utan det hotfullt lockande palluriska:

Och så fort vi män försöker vara bara pyttelite palluriska, kallar de oss ögonblickligen för perversa. Så fort vi försöker röra oss fritt omkring och tycka om varandra, så ingriper de

¹⁰Butler, Judith, *Könet Brinner! Judith Butler. Texter i urval av Tiina Rosenberg*, sv. övers. Karin Lindeqvist, Stockholm, Natur och Kultur, 2005, s. 9.

¹¹ Butler citerar M. Wittig: Butler, (Larsson), 2005, s. 153.

ögonblickligen, som om det förstör deras lek, som om förutsättningen för att kunna vältra sig i sin gigantiska kvinnliga homosexualitet är att vi förhåller oss hundra procentigt heterosexuella och inte har något med varandra att göra, utan splittras upp i tusen små galna hem och står där och kokar potatis och är lyckliga vid tanken på att de kanske kommer hem någon gång, och innan vi kommit till det trygga hemmet och potatiskokningen är vi livrädda för att vi inte ska uppnå lyckan att stå där och koka potatis.(219f)

I Brantenbergs roman är det framförallt Herken Uggelberg, Petronius lärare, som till en början är den ”felande” länken, den som tydligast inte passar in. ” Men hur mycket han än försökte dölja det så syntes det lång väg att han var en av dessa könlösa jättemän som ingen ville ta i – och ännu mindre ha i ett *hem*”(105). Det är även Herken Uggelberg som efter att han inbjuder sig själv till de unga männens maskulistklubb, (Mansligan), gör pojkarna medvetna om tidigare litteratur, skrivna av män, om män. Böcker som synliggör hur historien och kvinnorna systematiskt sållat bort litteraturen som skrevs av män om män. Herken Uggelberg blir även en tydlig parodimall på den engagerade kvinnoaktivist, så som hon framställdes på sjuttioalet i vår värld. Han är länken till historien och Petronius och hans vänner för in honom i den nya tiden. På samma sätt är Wittig och Brantenberg länken till historien och starkt färgade av den sjuttioalstämning de befann sig i när de skrev, men i och med att jag använder Butlers analys av Wittigs teser lägger jag ett nutida queerbegrepp till min analys.

Wittig vill störta det binära könssystemet, och det kan leda till ett fält av många olika kulturella kön, menar hon. ”För oss finns det inte ett eller två kön, utan många, lika många som det finns individer”.¹² Eftersom kön för Wittig har en söndrande karaktär blir tanken om flera olika kön mer givande än till exempel Aristofanesmyten¹³ om könets ursprungliga enhet. Även Brantenberg är inne på spåret om fler än ett eller två kön, och relationer mellan fler än två olika kön. ”De valde också att ge trekantens ett nytt innehåll. Varför skulle männens värld alltid vara uppbyggd runt tvåsamheten? Det kunde tänkas ett framtida samhälle byggt på solidaritet och sammanhållning mellan tre eller fler”(156).

Butler håller inte riktigt med Wittig i hennes åsikt att man ska upphöra med att klassa in människor i olika fiktiva kön. Butler menar att begreppet fiktivt kön blir en falsk föreställning om att det skulle finnas ett naturligt eller ursprungligt sammanhang mellan könsbestämda kroppar, genusidentiteter och sexualliter.

¹² Ibid, s. 156.

¹³ I Platons *Gästbuden* låter han Aristofanes redogöra för de enligt honom tre olika ”könen”, det är de kvinnor som dras till kvinnor, män som begär män samt män/kvinnor som enbart attraheras av det motsatta könet. Myten går ut på att människan från början var ”dubbel”, dvs. hade fyra armar, fyra ben osv. När dessa sedan delades så letar människan efter sin andra hälft, för att bli hel igen. Läggnig, heterosexualitet, som vi ser som mest ”naturlig” ansåg Aristofanes vara den mest underlägsna.

I förordet till kapitlet *Subversiva kroppsakter* citerar Larsson Butler: ”Att vara kvinna tycks i samtida feministisk debatt vara detsamma som att ha problem”.¹⁴ Enligt Larsson försöker inte Butler ge en lösning på problemet, men menar att hon vill undersöka hur man på bästa sätt kan hantera problemen.

Butler utgår från att det inte finns ett naturligt kön, hon menar att det finns en kontinuerlig diskurs och en tillfällig konstruktion av en könsidentitet. Hennes definition av könsidentitet är ”en rad upprepande akter inom en ytterst sträng reglerande ram som stelnar över tiden för att gesken av fasthet, av en naturlig form att vara”.¹⁵ Hon visar genom sitt arbete att det inte finns ett naturligt kön. Butler menar att vi måste lämna detta ”naturlighetstänkande” bakom oss. Enligt Butler så blir definitionen av kön ”föreställning” och ”en stiliserad upprepning av akter”.¹⁶ Brantenberg kritiserar heteronormativheten genom att i sin bok iscensätta romanfigurerna med överdrift och parodi. Tittar man på *Egalias döttrar* med Butlers glasögon blir det tydligt att vi har att göra med en roman där Brantenberg använder sig av dessa performativa akter. Dess mål är att nermontera begreppet ”könen” genom att synliggöra makten som innefattas i språket och den historiska sociala konstruktionen.

3.2 Könens instängdhet

Det *behövde* ju inte ha gått så, även om det verkade nästan oundvikligt. De var för evigt hopplost insnärjda i sin egen biologi. När de tänkte över det djupt tragiska i detta började de nästan att skämmas igen. Det var ju sant att kvinnor var fruktsamma och att män inte var det. Men varför hade männen funnit sig i att kvinnorna brukade jorden ensamma? Varför hade de varit så oansvariga och lämnat samhället och dragit bort på jakt och stannat borta i månader? Var män dummare och mer oansvariga än kvinnor? (163)

Brantenberg iscensätter och visar makten genom den upprepning som Butler skriver om. Hon belyser de stiliserade normerna och synliggör det genom att använda överdriven parodi, för att visa maktförhållandet mellan det kvinnliga och manliga könet. Men Brantenberg ger även indikationer om att det har funnits en tid och en värld – ett urtillstånd – där dessa normer och strukturer skapades.

I *Egalias döttrar* iscensätter Brantenberg kvinnorna till att få typiska manliga drag, just iscensättandet, performance som Butler kallar det för, är en viktig del inom gayrörelsen. Att klä ut sig, stega in i en annan roll för att få större förståelse och insikt, samt att visa på maktstrukturer. När Petronius och Baldrian besöker en gayklubb så är många av kvinnorna utklädda i ”manliga”

¹⁴ Butler, (Larsson), 2005, s. 147.

¹⁵ Ibid, s. 147.

kläder, det vill säga spetsblusar, kjolar och pärlhalsband samt rouge på kinderna. Brantenberg tar ytterligare ett steg, eftersom hon som en av kritikerna nämner, ”Gerd Brantenberg nöjer sig inte med att klä ut männen i sin bok i kjolar. Hon berövar dem deras språk, och visar därmed med förfärande tydlighet hur verklighetens mansvälde också innefattar makten över språket”.¹⁷

Makten i språket synliggörs för oss läsare, och därigenom kan makten ifrågasättas. Vad är det som händer då? Händer det överhuvudtaget något mer än att det blir än mer tydligt att vi är låsta i ett sätt att vara? ”Välkommen ombord, unga sjökvinnor! sa hon och höll galant ut armen åt honom. Han kände sig stolt över att kallas sjökvinnor” (78).

Subversiva kroppsaker, en förändrad syn på kroppen eller snarare könet är precis vad Butler och Wittig eftersträvar. Butler frågar sig om det finns en ”fysisk” kropp före den förnimmande kroppen, och vidare hur vi uppfattar den. De olika egenskaper som samlas under könskategorierna och de åtskilda ”fysiska dragen”, de sexuellt namngivna attributen så som penis, pung, vagina och bröst är den erogena kroppen, resterande ”kropp” som helhet fragmentiseras. Butler menar att: ”den ‘enhet’ som påtvingas kroppen genom könskategorierna är i själva verket en ‘oenighet’, en fragmentering och kategorisering, och en reducering av erotogeneiteten”.¹⁸

På samma sätt är de ”fysiska dragen” i Brantenbergs *Egalias döttrar* viktiga markörer mellan könen och möjligheten för kroppen att uttrycka sig, men framförallt för att förmedla makt.¹⁹ Brantenberg skyggar inte för att *namnge mannens* kön. Det pratas om mannens penis, som om det är allmängods. Det är en *stång*, *pitt* eller *kuk* som dinglar. Hon namnger det på ett sätt som försvagar det. Medan kvinnornas könsorgan framförallt benämns som *sköte*, som för tankarna till en plats där något skapas, ett praktfullt rum. En varm vrå för liv är vad vi tänker på. Detta blir något av en motsägelse i och med hur ordet *sköte* används i boken. ”Han kände hennes våta sköte mot låret”. ”Hon andades tungt mot hans öra, rörde sig hårt upp och ner, tvang hans lår mot sitt sköte och pumpade och stönade”(70f). Men även ordet *fitta* används som benämning, framförallt i förstärkande syfte när man pratar om lesbiska, eller vid ett fåtal tillfällen när det är en grövre jargong. Detta är ett försök från Brantenbergs sida att försöka neutralisera ordet *fitta*, och inte längre låta det vara lika laddat och tabubelagt som det var – och fortfarande är. Det kan jämföras med ordet *kuk*, som idag i stort sett är helt oladdat.

Butler hänvisar först till Simone de Beauvoir som med den kända slutsatsen skrev ”*Man föds inte till Kvinna, man blir det*”. Utifrån Beauvoir gör Butler kopplingen till Wittig som sammanfattar

¹⁶ Ibid, s.147.

¹⁷ Brantenberg, Gerd, *Egalias döttrar*, Stockholm, Prisma, 1978, baksidan av konvolutet.

¹⁸ Butler, (Larsson), 2005, s. 151.

¹⁹ Jag kommer att mer genomgripande gå in på detta i nästa avsnitt.

det med ”*Man föds inte till kvinna*”.²⁰ Det Wittig gör, eller snarare eftersträvar – är att iscensätta en omstörtning av könskategorierna, genom att krossa och splittra den könsbestämda kroppen. Hon menar att en lesbisk kvinna inte kan vara kvinna, eftersom en kvinna blir till kvinna genom sin relation till en man.²¹

En lesbisk saknar kön, hon är varken kvinna eller man, hon är ett tredje kön. Genom att hon förkastar de heteronormativa kategorierna, kvinnligt och manligt kön, avslöjar hon kategoriernas tillfälliga kulturella konstruktioner. Hon menar att precis som ”könet” splittrar kroppen, så vill den lesbiska omvandlingen av ”könet” störta dominansmönstret av de sexuellt uppdelande normerna.

3.3 Kraften i att vara Pallurisk²²

I *Egalias döttrar* slutar det med att de flesta av de ”upplysta” männen lever i palluriska relationer, den till början något tveksamma inställning de har till att leva i homosexuella relationer ändras över tid, till att det är det enda alternativet. Dock har de svårt att förhålla sig till de homosexuella kvinnorna. Vilket Petronius diskuterar med sina vänner.

Ibland tycker jag att hela samhället bara är en enda stor lekplats för homosexuella kvinnor att tumla om i och leka och slåss med varandra, beundra varandra och dyrka varandra och hålla männen borta eller skicka bort dem till Palluria, så de kan hålla på med sitt heliga systemskap på fruklubbar och direktörsfirmor och idrottsplatser, och det spelar ingen roll om de är homosexuella rent fysiskt, för jag tycker de är homosexuella på det sättet att de älskar varandra och hatar oss, älskar varandras kroppar och hyllar sitt eget kön. (219)

Det handlar alltså egentligen inte om homosexuella relationers vara eller icke vara. I andra delen av boken, när männen efter mycket slit och uppror får sin rätt till bestämmande över sitt eget kön, visar sig allt fler sprickor mellan könen. Det överordnande könet tappar sin makt och vänder sig inåt, mot sitt eget. I och med männens frigörelse synliggörs även de kvinnliga homosexuella relationerna. Som Petronius antyder så behöver de inte vara homosexuella i ordets rätta betydelse. Men de hyllar och upplyfter sitt eget kön genom att beundra varandra när de inte längre kan förmå männen att villkorslöst göra det.

Är Brantenbergs lösning på det ojämlika förhållandet könen emellan att det måste ske en uppdelning mellan könen för att det ska finnas en chans att leva i ett jämställt förhållande? Är det

²⁰ Butler, (Larsson), 2005, s. 147f.

²¹ Ibid, s. 149.

²² Ordet *Palluriska* hänvisar till området Pallurien en plats där överflödiga män skickades, och det gick rykten om att männen hade sex med varandra. Detta ska ses som en parallell till lesbisk, som kommer från ön Lesbos. (Ekman, 2000, s. 7.)

så sorgligt att jämställdhet mellan könen inte är möjligt? Brantenberg tycks mena att den heterosexuella relationens natur bygger på ett förtryckande av ett kön, oavsett om det överordnade könet är manligt eller kvinnligt.

Hennes lösning blir ja, att leva i en homosexuell relation – det är den enda chansen att leva i ett jämställt förhållande. Brantenberg kritiserar i första hand patriarkatet, men även indirekt heteronormen. Men även i *Egalia* utgår man från att relationen mellan kvinna och man är det normala, medan det ”andra” är konstigt.

Bram kände Barmeruds arm tätt intill sig, och kände värmen från hennes kropp. Hon skulle alltid stå så tätt. Egentligen misstänkte Bram att hon var en sån där...
Bram beställde. (...) Hon hade absolut ingen lust att prata med Barmerud. Den homosexuella Lucian! (53f)

3.4 Språkets makt

Detta ändras i och med att männen gör revolt och blir sedda som individer. I Brantenbergs *Egalia* sker det olika grader av utveckling, från att Petronius i början av romanen tror att enda sättet att bli man på, är genom heterosexuell samlevnad.

Den djupa, genomgripande förvandlingen som alla gossar längtar efter och som bara en kvinna kan fullborda hos dem; förvandlingen som skulle innebära att man kunde ge sig hän helt och fullt – och bli en *riktig* man. Petronius längtar plötsligt våldsamt efter kvinnan, efter henne som skulle göra honom till man. (17)

Nästa steg är när männen tar över sina kroppar och medvetandegör sig själva genom de diskussioner de för i *Mansligan*. De bortser från de ”naturliga” fakta som säger att de inte är ”riktiga” män, om de inte bekräftas genom en kvinna. ”Alla nybörjarflickor gjorde sådana misstag. Men Ödeskär ville att Petronius skulle tro att han inte *kunde* lära sig det här yrket. Fiske var och förblev ett kvinnoyrke, ansåg Ödeskär. Det var ju också dess egentliga charm”(82). Männen upptäcker att de är fysiskt och intellektuellt kapabla att göra saker, som de enligt den gängse sociala normen uttryckligen säger att de inte kan.

Kvinnors uppgift är enligt Wittig att erövra den ”auktoritativa, talande subjektets position – vilket i viss mening är deras ontologiska grundade ’rättighet’ – och störta både könskategorin och det system av tvingande heterosexualitet som är dess ursprung”.²³ Språket, menar Wittig ska ses som en rad handlingar som upprepas över tid som skapar effekter av verkligheten och som slutligen ses som fakta. Dessa fakta kommer från historiskt tillfälliga strukturer, formade utifrån en heterosexuell mall, som ger mannen fullständiga och auktoritära talrättigheter och utestänger

²³ Butler, (Larsson), 2005, s. 152.

kvinnan. Att dessa strukturer inte genomskådas beror på att de vilar på en grund och att de är allmänna. Wittig menar att genom att ge namn åt könet fastställer man dominans och tvång genom institutionaliserande föreställningar som skapar den sociala verkligheten. Föreställningar som stiftar de lagar som våra liv vilar på utifrån konstruktionen i enlighet med könsskillnadernas principer.

För att hårdra det, anser Wittig helt enkelt att kategorin *kön* förslavar. Av detta drar hon slutsatsen att ”Vi tvingas i våra kroppar och medvetanden att drag för drag motsvara den föreställning om naturen som har gjorts för vår del... ’män’ och ’kvinnor’ är politiska kategorier, inte naturliga fakta”.²⁴

Wittig anser att man förvärvar sitt kön om man är medveten om detta. Men kan man då välja att inte tillhöra ”sitt” kön? Problemet ligger i språket, det är språkets uppdelning mellan ”könen” som skapar den förtryckande och tvingande position som det manliga könet har, eller rättare sagt den heterosexuella världen. Butler motsätter sig Wittigs radikala uppdelning mellan homosexuella och heterosexuella. Hon menar att det inte går att göra en så strikt uppdelning, eftersom det finns ”strukturer av psykisk homosexualitet inom heterosexuella relationer och strukturer av heterosexuella inom homosexuella”. Hon fortsätter med att förklara att heterosexualitet inte är den enda maktdiskurs som präglar förtrycket av homosexualiteten.

(...) och den bestående omöjligheten att identifiera sig helt och motsägelsefritt med dessa ståndpunkter visar att heterosexualiteten inte bara är en tvingande lag utan även fungerar som evig komedi. I denna insikt om heterosexualitet som både tvångssystem och naturlig komedi, en ständig självparodi, erbjuder sig också, menar jag, ett alternativt homosexuellt perspektiv.²⁵

Kan man genom att medvetandegöra människor om språkets makt förändra de heteronormativa ramarna? I Brantenbergs roman kan jag tycka mig se trevande förslag, även om hon ser och upplyfter de biologiska olikheterna mellan könen. Om det är möjligt, att helt så att säga ”vända på pannkakan”, borde det väl också vara möjligt att krossa de drag och föreställningar om hur en man respektive kvinna bör vara? ”Han har proppat konstiga saker i öronen på henne. Han har sagt att männen egentligen är starkare än kvinnorna, och att hela eländet beror på att männen inte inser detta, för då skulle de erövra makten imorgon”(55). Efter att männen har blivit medvetna om att de genom samtal med *varandra* kan utvecklas, säger Herken Uggelberg: ”Jag är inte van att ha någon att tala *med* ... Antingen talar jag *till*, eller också så tilltalar jag”(154).

Det Butler och andra inom queer och feministisk litteraturteori ständigt återkommer till är som bekant att de anser att språket inte är oskyldigt, utan att varje ord och begrepp är laddat. Det

²⁴ Ibid, s. 152

Brantenberg gör är att hon byter ut alla ”manliga” ord, som vi uppfattar som norm och allmänna, till ”kvinnliga” ord. Vad händer då? Samma laddning finns ju fortfarande kvar. Men istället konverterat. Blir det en starkare laddning, i *kvinniska* än i *människa* eller är det lika neutralt? Handlar det om att ett övertagande, eller ett tillbakatagande? Finns det ett neutralt språk?

Det är allmänt känt att man som kvinnlig litteraturforskare möter fördomsfulla och nedvärderande kommentarer från manliga kolleger om man som kvinna systematiskt väljer att bedriva forskning på kvinnliga författare. Men att påpeka att forskningen om och av män är överrepresenterad genom historien, och att detta möjligtvis har en koppling till det faktum att de ser de manliga författarna som norm och inte de kvinnliga, är många gånger inte populärt att uppmärksamma. Som Herken Uggelberg förklarar för Petronius: ”Men det anses oerhört och extremt att påstå att kvinnor bara skriver om kvinnor för att de själva är kvinnor”(164).

3.5 *Egalias döttrar* – en krigsmaskin

Jag tolkar det som att Brantenberg enligt Wittigs modell tar över det auktoritativa, talande subjektets position, hon ger kvinnan (mannen i detta fall) rätten över sin kropp. Wittig menar att homosexuella och kvinnor inte kan inta det talande subjektets position inom den tvingande heterosexualitetens språkssystem. Paradoxen är att kunna tala inom ett system som berövar en rätten att tala utifrån ett *jag* som inte existerar. Butler ser Wittigs försök att inom de litterära verken experimentera med pronomen, som i språket och litteraturen ständigt smälter samman till det maskulina som ses som universellt och allmängiltigt. I Wittigs text *Les guérillères* försöker hon ta bort alla samband mellan *han* och *de* (mina kursiveringar) (*il-ils*), alla *han* och endast använda *elles* som det generella, det universella. Hon skriver: ”Syftet med detta tillvägagångssätt är inte att feminisera världen utan att göra könets kategorier obehövlige i språket”. Wittig fortsätter med att klargöra; ”det är helt möjligt för ett litterärt verk att fungera som en krigsmaskin, rent av en perfekt krigsmaskin”. Hennes åsikt är att ”genom litteraturen... kommer orden tillbaka till oss *hela* (min kursivering) igen”.²⁶ Wittigs åsikt för tankarna till hur recensenten Moberg²⁷ reagerade på Brantenbergs textgrepp. Det som både Brantenberg och Wittig tordes göra, var att tråna efter en utopisk värld bestående av fria könskategorier och ett neutralt språk. Denna utopi spräcks av Butlers teorier. Hon menar att om det inte skulle finnas någon könsuppdelning så skulle man inte

²⁵ Ibid, s. 160.

²⁶ Ibid, s. 157.

²⁷ Ekman, 2000, s. 2.

kunna konfrontera diskriminering av olika grupper, till exempel kvinnor, lesbiska, bi och hbt-personer.

Men blir det en skillnad bara för att Brantenberg utgår ifrån ett matriarkaliskt, påhittat språkssystem? Samma förtryckande scheman som finns i vårt språks uppbyggnad går att återfinna i Brantenbergs språkssystem. Så någon större skillnad blir det inte. Det hon visar är att kvinnor och män är mer lika än vad vi kanske tror, och att det egentligen inte handlar om fysiska köns-skillnader, utan makt, och vem som har och tjänar på att ha makten.

Det är oerhört betydelsefullt för Wittig att skapa ett *subjektivt jag*, som kvinna och homosexuell. Det är först utifrån detta *jag* som man ”kan tala sig ur sitt eget genus”.²⁸ Butler menar att Wittig har rätt när hon tillskriver det heterosexuella språkssystemet denna enorma och till stor del okritiserade makt. Det Brantenberg indirekt gör i sin roman, är att hon med skarpsynthet och ironi, kritiserar det ”manliga” normativa språkets makt. Hon tydliggör vikten av språkets dominans, och att språket inte är oskyldigt i ett förtryckande samhälle. Men Butler anser att:

Dominans måste uppfattas som ett förnekande av tidigare och grundläggande enhet av alla personer i ett förspråkligt vara. Dominans inträffar genom ett språk som i sitt forande sociala handlande skapar en artificiell ontologi, en ontologi av lägre grad, en illusion av skillnad, olikhet och följaktligen hierarki som *blir* till en social verklighet.²⁹

Butler fortsätter med att skriva ”Språkets makt att inverka på våra kroppar är både orsaken till det sexuella förtrycket och vägen ut ur detta förtryck”.³⁰ Hon menar att det är språket som påverkar det verkliga förtrycket och formar det. Genom upprepningar blir det till slut inrotade vanor och institutioner. Mannen som det universellt talande subjekt och kvinnan som ”enskild” och ”partisk” är inte en del i ett visst språk utan det är språket självt. Så, således är det först när vi har förändrat språket som vi kan bli jämställda. Men hur förändrar man ett språk? Brantenberg försöker på ett ställe i romanen visa hur man möjligtvis skulle kunna prata ”könsneutralt”. ”Petronius ryckte till då Gro sa ‘en’ istället för ‘dam’. Det tyckte hans mor var vulgärt. Kristoffer hade ibland sagt ‘en’, för det hade han lärt sig i slummen där han växt upp, men det hade Bram snabbt vänjt honom av med”(120). Lite längre fram i romanen ger Brantenberg förklaringen till att inte ens ”en” är neutralt. ”-Du kan ju säga en ‘en’ istället. Det är neutralt. Nej, för det har jag också tänkt på. Jag tror det kommer av ‘kvinna’ som har blivit ‘kvinn’ som har blivit ‘kven’ som har blivit ‘en’”(143).

När barn föds så är det första man vill veta om det är en kille eller en tjej, i och med vetskapen om kön så konstrueras det normer om hur denna individ ska bli behandlad. Som *man* eller

²⁸ Butler, (Larsson), 2005, s. 155.

²⁹ Ibid, s. 155.

³⁰ Ibid, s. 153.

som *kvinna*. Inom språkvetenskapen finns det något som kallas för den sociokulturella traditionen, där man menar att det är just dessa förväntningar och normer som genom språket skapar regler för hur vi ska bete oss, beroende på kön. Butler frågar sig om det finns en fysisk kropp, innan den bestäms genom språket.

Butler stödjer sig på Luce Irigaray, som hävdar att subjekt är synonymt med manligt, medan Wittig ifrågasätter att förställningen ”subjekt” är ett exklusivt manligt territorium. Wittig anser att det politiska målet för kvinnor är ett absolut talande subjekt, som om – när det uppnås effektivt – kommer att upplösa kategorin ”kvinnor” helt och hållet. Det är genom att applicera dessa tankar på *Egalias döttrar*, som jag delvis får ett jakande svar på min frågeställning: *Är Egalias döttrar en queer roman?* Jag anser att Petronius utveckling till sin *egen* man, sitt *eget* jag, bryter mot dessa normer, genom att försöka skapa ett fritt kön. Eftersom han avslutningsvis skriver en roman på ett ”konstruerat”³¹ språk, bekräftar han sig själv och därigenom skapar han ett eget *Jag*.

I *Egalias döttrar* skriver Brantenberg; ”Det är ju just vår civilisations stora bragd att den har påvisat att fysisk styrka inte är könsbestämd, eftersom den har satt in hankönet i dess rätta plats i livsprocessen”(55). Och detta har skett genom språkets makt.

Wittig menar att genom att man utgå från sig själv, sitt eget ”jag”, ”(...) åter tillägnar sig hela språket, genom att utgå från sig själv tillväler sig en oerhörd makt att utnyttja allt språk”.³² Jag tolkar det som att Brantenberg i *Egalias döttrar* har skapat en queer värld, innan queer som begrepp ens fanns. Jag skulle vilja säga att *queer* förutsätter *Egalias Döttrar*, på samma sätt som *Egalias Döttrar* förutsätter *queer*, i bemärkelsen homosexuell.

Baldirian rörde försiktigt vid Petronius hand, som av en händelse. Petronius blev het.
Inte är väl vi palluriska?
Baldirian skakade på huvudet.
Nej, vi är inte det minsta palluriska. Palluriska män, det är såna... ja ... såna där riktigt superkvinnliga män... vi är i alla fall inte såna.
De satt och såg på varandra och drack. Beställde in en flaska till.
Inte det minsta palluriska, skrattade Petronius plötsligt. Det skulle ju underminera hela mansrörelsen om den betraktades som ett försök att bli kvitt kvinnorna, bli självständiga på alla områden, liksom.
Men är det inte det mansrörelsen egentligen går ut på?
Inte på det sättet, väl? Vi *är* ju beroende av kvinnorna.(177f)

Brantenberg menar att anledning till att många heterosexuella män är rädda för eller äcklas av homosexuella män, är rädslan för att de själva ska inse att de endast kan, och älskar sitt eget kön. ”Det är därför samhället föraktar homosexuella kvinnor så djupt. De avslöjar att alla kvinnor egentligen är homosexuella”(220).

³¹ Han skriver den på ett ”patriarkalt” språk, dvs. så som vi skulle skriva den.

³² Butler, (Larsson), 2005, s. 154.

4 Penisens utsatthet och behovet av Ph-hållare

4.1 Sårbarheten hos det undertryckta könet

Penisen har något hjälplöst och oförargligt över sig i Brantenbergs roman: ”Han tittade ner på den, där den dinglade hjälplöst mellan benen”(72). Den måste skyddas.

Naturen ger ibland prov på en stor, gudomlig visdom. De viktigaste könsorganen hos kvinnosläktet, honans könsorgan, ligger därför skyddade inne i kroppen. Det är ju mer ödesdigert om en kvinna skadar sina könsorgan än om en man gör det. Han bär ju sina utanpå, och det är därför som mannen kallas för det sårbara könet. Sina könsorgan använder han till att spruta oändliga mängder säd in i kvinnans kropp.(100)

Vad är det Brantenberg vill visa med att placera mannens könsorgan, inte bara ”utan på” kroppen, men även utanför kläderna. Synligt, men ändå skyddat av en specialformad ”behållare”? Har bilden av penisens utsatthet en större innebörd än definitionen av ett utsatt fysiskt kön? Ja, givetvis har det en större betydelse. Pehån blir en tydlig metafor för hur löjligt det blir att tillskriva makt till en fysisk kroppsdel. ”(...) och Gud tog då en lem från Kvinniskan, och av den skapade Hon mannen. Det är förklaringen till att kvinnan har sluppit bära på den mest sårbara och utsatta av alla lemmar. Detta har varit hennes styrka. Och vartefter utvecklingen fortskridit har hon förstått att utnyttja den”(22).

Wittig skrev ”(...) kön är politiska kategorier – och inte naturliga fakta”.³³ Sårbarheten hos det undertryckta könet ligger således inte i dess fysiska form, utan i den sociala föreställningen om dess svaghet och utsatthet. ” – Öm i håret och öm överallt. ‘Kom ihåg att Petronius är håröm! Kom ihåg att Petronius tillhör det sårbara könet!’”(10). Men genom männens frigörelse, intellektualiserande och samtal kring språket, så återtar de den manliga penis. Kvinnorna använder penisens som ett grepp i deras verbala mobbing, förtryck och för att förnedra männen. Männen tar tillbaka den och återupprättar den när de sätter den på sin symbol för Mansligan.

Trekanten med röd ram och vit botten, med spetsen uppåt, var det traditionella manstecknet (...). Några av maskulisterna menade att detta var en modern, kvinnochauvinistisk tolkning av trekanten som manstecken. De sa att trekanten hade varit den gamla maktsymbolen för män i tidigare patriarkaliska kulturer. Det svarta tjocka strecket i mitten var något som maskulisterna själva hade hittat på. De visste att en penissymbol skulle verka anstötlig och pornografisk. Men de menade att en av rörelsens uppgifter måste vara att få män att sluta skämmas över att de hade en pick. Därför måste de visa det öppet, utan blygsel. Män var de, och män förblev de. Att män hade pick var helt naturligt och inget att skämmas för.(155f)

³³ Ibid, s. 152.

Männen ska sluta skämmas och uppleva skam för sina egna kroppsdelar som genom språket och sociala konstruktioner har blivit till något negativt och förlöjligande. ”Samtidigt kunde penisymbolen också tolkas som ett vapen: en käpp, som dam kunde beväpna sig med för att bekämpa kvinnoämnhället”(156). Detta visar att vilken laddning som finns i ord, en laddning som har så mycket större betydelse än ordet själv. Men vi måste inse vad ordet och begreppet står för innan vi kan ta tillbaka det.

Butler sammanfattar Wittigs åsikt kring språket;

Likt de vardagliga och vetenskapliga språk som sprider idén om ”naturen” och därmed skapar den naturaliserande föreställningen om skilda köns kroppar, iscensätter Wittig i sitt språk alternativa kropps föreställningar. Hon vill visa att föreställningen om en naturlig kropp är en konstruktion och erbjuder en rad dekonstruktiva/rekonstruktiva strategier för gestaltning av kroppar som bestrider heterosexualitetens makt. Kropparnas själva form och skapnad, deras samlade princip, deras olika delar, föreställs alltid av ett språk som genomsyras av politiska intressen. Den politiska utmaningen är för Wittig att erövra *språket* som medel för representation och produktion, att behandla det som ett verktyg som ständigt konstruerar kropparnas fält och som bör användas för att dekonstruera och rekonstruera kroppar utanför könets förtryckande kategorier.³⁴

4.2 Dykardräktens betydelse

Det finns inga dykardräkter för män. Framst på grund av att dam har sett det som en omöjlighet att skapa en dykardräkt som skyddar det manliga könsorganet, den utsatta penis. Petronius mor anser att det är omöjligt att skapa en dykardräkt med en pehå (när alla pojkar har blivit välutvecklade tvingas de att bära Ph-hållare),³⁵ där penis inte utsätts för fara, men kan bedömas.

Ja, sa Kristoffer. En utmaning.
Problemet är att få fram det absolut bitsäkra materialet, sa Rut ivrigt och stolt.
En utmaning, ja, upprepade Kristoffer och blåste trotsigt ut rök. Han knuckte på nacken.
Har du aldrig tänkt på att hela problemet kunde lösas enkelt och smärtfritt genom att konstruera en dykardräkt för män utan pehå?(45f)

Dykardräkten kan ses som en metaformall för Petronius önskan och kamp till könslig och individens frihet. Oviljan till att skapa en manlig dykardräkt kan tolkas som att jämställdhetsprojektet skulle gå så mycket smidigare och mer smärtfritt om vi slutade att hänga upp oss på de fysiska olikheterna könen emellan. När Rut Bram, Petronius mor tillsammans med sjökvinnan Ödeskär skapar en dykardräkt för män, är den gjord med en bitsäker pehå.

³⁴Butler, (Larsson), 2005, s. 163.

³⁵ ”Pojkarna sa att det var obehagligt och jobbigt att klämma in penis i ett sådant dumt fodral och det var så opraktiskt när de skulle kissa Då måste de först lossa på magbältet som höll pehån på plats. Magbältet var fäst under särken, så de stod och fumlade länge, särskilt i början. Magbältet satt oftast åt för hårt och skar in i huden. Dessutom måste de sy sprund i alla sina särkar för att pehån skulle kunna hänga löst och ledigt utanpå”(13).

Det gummiaktiga materialet gjorde den nästan levande för honom. Han hade aldrig föreställt sig sin dröm om att bli sjökvinnna så konkret. Han hade visst aldrig tänkt på sig själv direkt som *man*. Att vara man. Att om han ville bli sjökvinnna så skulle han alltid vara en *manlig* sjökvinnna.(115f)

Men istället för att bli glad över dykardräkten, blir Petronius förkrossad. Han inser till fullo sitt eget köns begränsningar. De drömmar han har placerat i dykardräkten spolieras och byts ut till äckel. Dykardräktens Pehå blir som ett utropstecken av hån.

Han skulle aldrig ta på sig dykardräkten, det var ingen dykardräkt, utan en clowndräkt, lika clownaktig som allt män var tvungna att ha på sig. Varför skulle de tvingas att vara clowner till och med under vattnet? Varför skulle de alltid förföljas på grund av att de hade den här saken mellan bena?(116)

Det finns en avundsjuka från männens sida på kvinnornas kön. ”Kvinnor är ju så mycket mer praktiskt inrättade än män”(179). ”Ja. Så har den visa naturen inrättat det! Det är bara att tåla och lida”(178). Men det handlar egentligen inte om könets specifika fysik, utan det överläge som det kvinnliga könet besitter.

Barnen får lära sig om reproduktionsprocessen i Egalia av Herken:

Sädscellerna är nämligen så otroligt små att de måste förekomma i stora mängder för att det ska bli något av en enda av dem. De är de minsta celler som finns. Moderna vetenskapskvinnor sätter frågetecken vid om det egentligen kan kallas för ”cell”. Dam borde hellre använda ordet ”grums” eller ”skröp”. Sädscellen är så liten att det går sextiotusen på en enda kvadratmillimeter. Äggcellen däremot är lik stor som en punkt.(100)

Det är intressant att göra en jämförelse mellan den undersökning som Emily Martin gjorde i artikeln ”The egg and the sperm” – där hon tittar på hur reproduktionsprocessen skildras i amerikanska läroböcker – med hur reproduktionsprocessen går till i Egalia. Hon menar att mannens bidrag till reproduktionen, det vill säga spermien, framställs genom positiva ordalag och som högpresterande.

Spermien beskrivs som aktiv. Den *penetrerar* ägget, *aktiverar* äggets inneboende utvecklingsprogram och *levererar* sina gener till det begynnande embryot. Ägget beskrivs däremot som passivt, inväntande. Det *transporteras* och *sveps med* genom äggledaren, för att sedan invänta en simmande spermie som, genom att penetrera ägget, ska rädda det från att självdö.³⁶

4.3 Hur språket formger könen

Penisen är placerad ”utanpå” kroppen. Ett av de känsligaste och mest sårbara organen, placerat *utanpå*. I vanliga fall symboliserar man männens könsorgan med något ståndaktigt, kraftfullt och högpresterande. Men i Brantenbergs roman får även de epiteten se sig utbytbara.

³⁶ Ambjörnsson, 2006, s. 110f.

Även pungen som står för pondus, källan till liv, har Brantenberg namngett nedvärderande till ”skampåsen”. Precis som vi kvinnor kan känna skam över mensfläckar på kjolen, går männen i Egalia runt med en skönjbar skam. ”Varför var menstruationen en kraftkälla, när säden var en källa till skam? Hur hade det blivit så?”(160).

Brantenberg gör den fysiska jämförelsen mellan bröst och penis, inte bara genom bh och ph, utan även under sexakten. ”Det kom så oväntat; bröstvårtan var underligt hård att ha i munnen. Han började automatiskt suga på den”(32). På samma sätt som kvinnors bröst dagligen värderas och bedöms, så får männen i Egalia sina penisar värderade och bedömda.

Brantenberg räds inte för att använda feministiska klyschor för att förstärka männens situationer i romanen. Mansligan har funnits i lite mer än ett år beslutar de sig för att ha en pehåbränning på torget. Petronius och Baldrian sitter länge och diskuterar vad de ska skriva på sina plakat. ”*Vi vill ha vår kuk för oss själva!*”(174) är oerhört talande.

Men jag anser att Brantenbergs jämförelse mellan pehån och våra behåar brister, eftersom bh framförallt finns och används på grund av sin stödfunktion. Men självklart måste man ha i åtanke att romanen är skriven under en tidsperiod där den funktionen sågs som tvingande. Det är även intressant att Brantenberg väljer att ikläda de homosexuella kvinnorna en löst hängande pehå utanpå de manliga särkarna. Jag tolkar det som att hon oskadliggör den tvingande och instängande funktionen genom att de homosexuella kvinnorna frivilligt tar på sig dem i sin performanceakt. Hela förtrycket som symboliseras i pehån går en förintande framtid till mötes, efter maskulisterernas pehå-bränning: ”Därför bränner vi den främsta symbolen för mannens förtryck – pehån. Mansak är kvinniskosak!”(208).

5 Våldtäktens betydelse, kan män våldtas?

5.1 Hur en man våldtas

En var över honom nu. Hon luktade brännvin och svett. Hon grep tag om hans penis och stoppade bröstvårtan i hans mun. Han kände hennes våta sköte mot låret. Han vred sig som en mask, försökte få bort benet. Nej, nej, nej, för allt i världen. Greppet om penisen hårdnande. Hon andades tungt mot hans öra. Rörde sig hårt upp och ner, tvang hans lår mot sitt sköte och pumpade och stönade. Han såg förtvivlat upp mot de andra. Skulle de bara stå och se på utan att hjälpa honom? Deras bröst och ansikten lyste mot honom i mörkret som förut. Lika orörliga. Han blundade. Det gjorde ont i penis. Han försökte tänka sig bort. Detta var inget som hände honom, det hände någon annan.(70f)

Våldtäkt handlar om att upprätthålla förtrycket, våldtäkt innebär en terrorbalans mellan könen. Männen har en utsatthet i romanen som egentligen inte handlar om olikheten mellan kön.

Våldtäkt är ett system som handlar om att upprätthålla det sexuella förtrycket, att terrorisera det undertryckta könet, men framförallt handlar det om makt. Petronius blir jagad och våldtagen av tre främmande kvinnor. Han säger vid ett flertal gånger nej, han gråter och känner sig paralyserad. Denna scen är det stycket ur romanen som de flesta manliga läsare uppriktigt tycker är jobbig att läsa. För att de äntligen *förstår*, för första gången, kan relatera en *känsla* till rädslan och förstå den efterkommande skammen som följden av våldtäkt innebär. Här är det helt klart att kvinnorna beskrivs som monster, som de läskiga gubbarna i parken: De som vi som barn lär oss att vi ska akta oss för. Kvinnorna blir till ansiktslösa monster som går att utesluta från normaliteten, det är inte ett normalt beteende att våldta, men det är många ”normala” som gör det. Genom ordets makt skapas dessa onormala monster, som inte är en del av samhället.

Det som sedan sker är att Petronius försöker klara sig själv, han förnekar vad som skett, drömmer mardrömmar om nätterna och vaknar kallsvettig. När Petronius mor listar ut vad som hänt, beskylls Petronius indirekt för vad han råkat ut för. Och det är självklart att det inte ska vidtas några åtgärder eftersom ett skadat rykte är så mycket värre än att förtrycka och förneka ett grovt övergrepp.

Vad väntar du dig egentligen, Petronius, när du går ensam ner till stranden klockan tio på kvällen?

Men jag skulle bara prata med st...

Bara prata! Ja, det säger ni alltid. Bara prata. Men du måste komma ihåg att en kvinna är en kvinna, och en kvinna kräver sitt. Til syvende og sidst ser varje kvinna på mannen som en madrass. Det är det enda som intresserar henne. Du ska inte tro att hon nöjer sig med att prata. Du måste sätta dig in i hennes situation, Petronius. Din stackars lilla stång hetsar upp henne, och när mörkret faller på kan du inte vänta dig att hon ska låta sig nöjas med en pratstund.(76)

Märta Tikkanens roman *Män kan inte våldtas* (1975), skildrar den ensamstående kvinnan, Tove i 40-årsåldern som följer med en man hem från krogen och som sedan våldtar henne. Först känner hon precis som Petronius skam och rädsla över att någon ska få veta att hon är ”en sån där” kvinna. Men hon ändrar sig och bestämmer sig för att utföra den ultimata hämnden: hon ska *våldta* honom. Det hela boken går ut på är just att svara frågan *kan män våldtas*, hur går det till och vad händer om man gör det?

(...) slå honom på slamsan mellan benen, var brukar han slå själv kanske? Och hon höjer armen för att få mera tyngd då reser sig den sej, just nu reser den sej till sist!

Hon kastar repet. Rider några tag på honom, sitter sen av, med handen ger hon honom den utlösning hon har lovat att bjuda på. Han gråter. (...) Angår det bödlarna att offren skriker. Det är skriken som gör bödeln till en bödel. Offrets skräck ger upphovet till våldtäckt. Eller hur?³⁷

³⁷ Tikkanen, Märta, *Män kan inte våldtas*, Stockholm, Trevi, 1992, s. 153.

Jag anser att Tikkanens svar är något tvetydigt. Ja, män kan rent fysiskt och emotionellt våldtas. Hon binder honom och tar honom med våld, när han verkligen inser vad hon gör, ber han om nåd och gråter. Men det är egentligen inte henne han är rädd för, utan för pistolen. Pistolen skulle här kunna ses som en artificiell penis som hon hotar att penetrera honom med. För det är precis som hon skriver i sin bok, ”det är skriken som gör bödeln till en bödel. Offrets skräck ger upphovet till våldtäkt”.³⁸ Det handlar lika mycket om maktstrukturer som om fysiskt våld. Och maktstrukturerna skapas genom språkets makt.

Men enligt de sociala normerna så kan inte en man våldtas, eftersom han då måste erkänna det inför allmänheten: att han har blivit våldtagen av en *kvinn*a. För om han gör det, nedvärderar han sitt eget kön till att vara lägre än det lägre stående könet, det kvinnliga. Och då raseras hela könsmaktordningen. Men ett monster framställs Tove inte som, eftersom hon har läsarens sympatier. Och ett monster eller en våldtäkts*man* kan aldrig få några sympatier.

5.2 Vikten av penetration

Det blir tydligt hur bundna vi är vid uppfattningen om hur en sexakt *ska* se ut. En kvinna kan inte ha sex med en man, det är en man som har sex med en kvinna, eftersom han penetrerar henne. Detta är även ett ämne som det forskas kring inom ”queer”, hur vi ser på sex och hur det ska se ut. Det är bara att betrakta hur sexualbrottslagen har sett ut. Tidigare var inte påtvingad oralsex straffbelagt med rubriceringen våldtäkt. Inte heller var det våldtäkt när olika slags redskap användes för påtvingad penetration. Detta har i dagens läge lyckligtvis ändrats, och ovan nämnda handlingar rubriceras i dag som våldtäkt. Och enligt svensk lag kan i dag en man våldtas, både av en kvinna och av en annan man. Det är emellertid sällsynt att en kvinna döms för rubriceringen *våldtäkt*, oftast blir det den lägre rubriceringen *sexuellt ofredande*.³⁹

För Tikkanens ”hjäلتinna” Tove slutar det med att hon inte åker fast för våldtäkt, polismännen som kommer till lägenheten småskrattar åt dem när de har förstått att det inte har skett en riktig ”våldtäkt”. De ser det bara som lite tjafs mellan en svartsjuk kvinna och hennes man. *Som om det vore en dröm att bli våldtagen av en kvinna*. Hon får inte heller den uppmärksamhet i media som hon har tänkt sig. Utrymmet i media hade hon tänkt använda för att visa på hur absurd det är, att det anses normalt att som kvinna – ska man gå runt och vara rädd och på sin vakt, annars får man skylla sig själv. Tikkanens roman är inte på något sätt en utopi, med ett svar på relationerna

³⁸ Ibid, s. 153.

³⁹ Jag analyserar denna diskussion som fördes i remissinstanserna inför den nya, nu gällande Sexuallbrottslagen i mitt specialarbete från gymnasiet, se litteraturförteckning.

mellan könen ska få ett lyckligt slut. Snarare upplever man en hopplöshet när man läst ut romanen. Det slutar med att huvudpersonen möter en förvirrad son, som med våld har tagit sin flickvän. Hopplöshet som andas ur Tikkanens roman går inte alls på samma sätt att finna i Brantenbergs, delvis tror jag detta beror på att hon är så konsekvent i sin lösning av maktstrukturerna könen emellan. Lösningen stavas homosexualitet.

Brantenberg skildrar mer eller mindre varje heterosexuellt samlag som en våldtäkt, eller åtminstone ett *tagande* på *ett* köns villkor.

Ja?

Jag vill ligga med dig.

Gör det då.

Gro stängde av motorn och kastade ankar. På ett ögonblick var hon över honom på botten av båten. ”Vad härligt det är”, tänkte Petronius. ”Vad härligt det är att bli tagen riktigt hårt”. Han la händerna över huvudet och slöt ögonen, som han visste att Gro gillade, och kände sig som en riktig man.(172f)

Det som skildras är *inte* sex på lika villkor. Sexakten beskrivs som ett tagande, ett begär från kvinnans sida. Det blir även tydligt hur vår värld är besatt av penetrering, att genomborra och bryta igenom något. Det ses som den tydligaste handlingen av tagande. Kvinnorna i Egalia låter sig inte penetreras om de inte vill, de tar och begär sin egen njutning utan att ge tillbaka. Männens upplevelse oftast endast en orgasm och utlösning vid de tillfällen då kvinnorna vill ha barn, eller känner för att bli penetrerade. Men Brantenberg kan inte heller hon släppa penetreringen helt, hon låter bröstvårtan penetrera mannens mun. Hon visar därmed vilken maktsymbol just *penetreringen* är.

Efter flera samtal mellan de unga männen så kommer de fram till att deras svårighet att kunna njuta av sex beror på den inbäddade biologiska rädslan för att skapa ett barn. Lösningen blir då självklart – att större och otvungen njutning kommer av att ha sex med sitt eget kön. *Sex med sitt eget kön innebär obekymrad njutning.*

(...) det är skönast att ha den inne i livgången, och låta henne hoppa upp och ner över dig när du ligger på rygg, och till slut kommer det automatiskt, som en explosion! Det är så fantastiskt fint, men jag har bara upplevt det två gånger. Du måste ha mod att säga att du vill ha det så, och kvinnan måste var otroligt tålmodig och hänsynsfull...(175)

Vid flera tillfällen skildras heterosexuella sexakter, men inte en enda gång skildrar Brantenberg en homosexuell sexakt. Petronius och hans vänner skämtar om vilken bild folk har av hur sex mellan två män går till – att de använder lösbröst och en lösklitoris att slicka på. Jag ställer mig något frågande till greppet att utelämna. Inte för att jag saknar det på något sätt, men rent analytiskt skulle det varit intressant att se *hur* hon skulle ha skildrat samlaget mellan två män och hur maktstrukturen skulle sett ut. Beror det på att det homosexuella är en utopisk position, och

Brantenberg vill låta det vara så? Om hon inte visar hur det kan gå till, kan utopin inte heller tillfullo kritiseras.

”Och vem av oss frestas då inte att ge oss livsaptiten helt i våld och ta en gosse i famn?”(24). Så låter en textrad som går i en av alla de sånger som kvinnorna sjunger under svenbalen. En av alla aktioner mansligan genomför är att infiltrera den årliga svenbalen. Istället för att följa spelets regler som de gjorde när de var unga och blev av med oskulden, så spelar de nu spelet enligt kvinnornas villkor. De tar över deras roll. De är tre på varje kvinna när de tar upp dem på rummen med våld, men istället som Tikkanens Tove, som hämnas genom en våldtäkt på sina potentiella förövare, så förklarar maskulisterna varför de uppför sig som de gör.

Det som jag i inledningen ifrågasatte var om det är möjligt att göra en queeranalys av en våldtäkt och om man på ett queert sätt kan analysera en våldtäkt? Jag upplever att det är svårt att ge ett konsekvent svar på dessa frågor. Brantenbergs och Tikkanens exempel på våldtäkt bryter bägge mot de sociala konstruktionerna om hur en våldtäkt ska se ut. I Brantenbergs fiktiva värld utförs våldtäkten i en sådan exceptionell situation – något liknade – kommer förmodligen aldrig vara aktuell i vår värld. Och det sker inte en regelrätt penetrering med Petronius penis, utan han penetreras av sina förövarers bröstvårtor i munnen, samt tvingas att ge dem orgasm. För oss läsare är våldtäkten på Petronius normbrytande, eftersom den utförs av kvinnor och utan penispenetrering, men i romanens värld bryter den inte mot de heterosexuella normerna.

När det gäller Tikkanen, så utför kvinnan i hennes roman ett ”regelrätt” samlag, men *hon* tar *honom* och han är bunden. Det som kan anses vara queert här är att Tove anser att hon våldtar mannen, fast det är han som penetrerar henne. Tikkanen bryter därmed makten hos penisens penetrering. Efterföljden av de båda våldtäkterna är att det inte blir några åtgärder. Det som har hänt accepteras inte av det sociala normsystemet, men ändå är det en del av den upprätthållande maktstrukturen mellan könen.

Gayle Rubin skrev artikeln ”Thinking Sex”⁴⁰ 1984 där hon skissar upp ett cirkeldiagram kring vad som ses som normalt och onormalt när det gäller sexuella relationer. Om man utifrån det värddiagram bedömer de två våldtäkterna så hamnar Petronius våldtäkt utanför den normala inre cirkeln på fem olika punkter. Dessa är: i parken, generationsskillnad, tillfällig, i grupp, icke reproduktiv, och den sista i synd, eftersom hans mor indirekt anser att han får skylla sig själv. Om man tittar på våldtäkten i Tikkanens bok blir det två stycken, och dessa är promiskuös och tillfällig. Att jag anser att den faller inom promiskuös är för att hon anses vara slampig och

⁴⁰ Rosenberg, 2003, s. 85f.

frigiord som våldtar en man. Alla handlingar utanför det heteronormativa är inte queera, utan extremt heterosexuella.

6 Slutdiskussion

Enligt min tolkning handlar det främst om tre viktiga utvecklingskeenden i *Egalias döttrar* som bryter mot de sociala strukturerna och de heterosexuella normerna och på så sätt bekräftar min tes att *Egalias döttrar* är en queer roman. Dessa är:

* Petronius och hans vänner i mansligan som gör sig själva till subjekt.

*Relationernas ”förbättring”, från heterosexuella till homosexuella och utifrån denna utveckling blir följden en acceptans från samhället – för det manliga könets rättigheter och en mer tillåtande syn på hur man kan leva sitt liv.

*Samt en mer öppen och tillåtande attityd för kvinniskorna. I och med mansrörelsen, accepteras homosexualitet och en friare syn på relationer blir följden.

Steg för steg bryts de heteronormativa och de sociala normerna ner. Det är påtagligt att det är genom att mobilisera sig i grupp – att tillsammans hjälpas åt för att förändra – som är Brantebergs recept på utveckling, hon utgår från ett tidsenligt ”Grupp 8” -tänkande. Men hon deklarerar även klart och tydligt att kvinnorörelsen, eller i detta fall mansrörelsen, inte skulle ha funnits utan lesbiska kvinnor eller palluriska män. Men det är först då som Petronius med vänner upptäcker makten i språket, både det talade och skrivna som de är kapabla att förändra de ojämlika maktstrukturerna. Brantenberg låter cirkeln slutas genom att Petronius efter att ha insett vikten av språkets maktstrukturer och skriver romanen *Demokratins söner* på ett patriarkalt språk.

Det som ständigt återkommer i Petronius, eller Brantebergs tankar är: varför finns det kön? Hon låter Petronius fundera kring varför han behandlas sämre på grund av sitt kön och om detta beror på och bidrar till att upprätthålla den heterosexuella normen. Låter man Wittig besvara deras tankar är svaret ja. ”Kategorin kön är den politiska kategorin som gör samhället heterosexuell”.⁴¹

”Egentligen kan vi ju inte rå för att vi är som vi är, sa han. Lite perverst är det väl. Ibland känns det som om jag har en kvinnosjäl i en manskropp. Men jag använder fortfarande pehå på jobbet... Det är härligt att kunna vara sig själv någonstans. Vi är väl födda såna...”(185). Här tolkar jag det som att Brantebergs idé är att kön bidrar till denna uppdelning, som i sin tur ger följdkonsekvenser att de som bryter mot normerna blir klassade som perversa eller avvikande.

⁴¹ Butler, (Rosenberg), 2005, s. 36.

Genom att Brantenberg konsekvent låter alla bryta mot den heteronormativa normen skapar hon indirekt ett tredje accepterat kön. Mannen som är pallurisk, eller hon som enligt Wittig inte är – den lesbiska kvinnan.

Både Wittig och Brantenberg motsätter sig tanken på ett biologiskt färgat kön, även om Brantenberg lyfter upp och värderar kvinnans biologiska fysik högt. Kvinnan har en speciell relation till naturen eftersom hon föder och får *menstruation*. Detta är ett beaktansvärt grepp från Brantenbergs sida, med tanke på att i vår litteraturhistoria så har kvinnans kontakt med naturen tidigare setts som något nästintill ociviliserat och fördummande. Brantenberg lyfter istället upp dessa band och uppskattar dem.

Mansrörelsen allt tal om mansnaturen. Undersökningarna, sa de, visade bara att de levde i ett kvinnosamhälle. Och hur kunde forskarna, som var kvinnor, uttala sig om faderskänslan? Männerna påstod att så länge de levde i ett samhälle som var dominerat och befruskat av ett kön, var det absurt att operera med begrepp som ”mansnatur” och ”kvinnonatur”. Den sanna skillnaden, om det nu fanns någon, skulle bara kunna visa sig i ett fritt samhälle.(195)

Men det som framförallt är beundransvärt med *Egalias döttrar* är hur Brantenberg beskriver förlossningen, man får leta länge genom litteraturens verk för att finna en liknande skildring. Denna betydelsefulla akt för livet skildras i många fall som något skitigt, förfärligt och djurlikt. Brantenberg upphöjer kvinnans förlossning till något vackert och betydelsefullt, något som bör hyllas. Inte endast för att det är *bon* – den dominerande som föder, utan för att det är det viktigaste som händer en i livet.

Till sist kom direktör Bram, ledsagad av två barnmorskor i vanliga vita skjortor. Bram hade på sig den svarta födslokjolen. Orgeln spelade ett stilla preludium. Hon gick bort till sängen och kastade den svarta födslokjolen och stod där i all sin mäktiga nakenhet. I samma ögonblick brusade den gudomliga prenatala kantaten från orgeln, och Bram hoppade elegant upp i barnsängen. Hon låg så att publiken, som nu strömmade in i rummet, kunde se rakt in i hennes skrev och följa med i födsloarbetet. Vid huvudgården fanns två mikrofoner, så att hon med jämna mellanrum kunde meddela församlingen hur födelsen utvecklade sig. (...)
Hon sa att hon nästan hade glömt hur härligt det var att känna dessa första grepp rista kroppen; det var så länge sen sist. Hon sa att om det inte var så att folk var tvungen att arbeta, borde de ständigt vara gravida, ty födslovärkarna utgjorde den högsta sensuella njutning en kvinniska nänsin kunde uppleva. Om samlag var som att dricka ett glas vatten, så var födslovärkarna som att dricka ett glas vin.(130f)

De få män som i början bryter mot sin socialt skapade könsroll, som till exempel Herken Uggelberg, hade tidigare i *Egalias historia* levt med hotet från en PS, en Pittsax(108). Den användes på de storväxta männen som inte anpassade sin styrka till sitt köns underlägsenhet, och som utgjorde ett hot för kvinnorna. Brantenberg skildrar även en tid för länge sedan, där familjekonstellationen såg ut på ett annat sätt än som den skildras i romanens samtid. Genom små ögonblickskildringar visar Brantenberg i sin roman, att det är möjligt att leva ett familjeliv utanför de gängse normerna. ”Granngubbarna hade tagit hand om Storbuktas döttrar tills de blev

så pass stora att de kunde följa med ut på sjön. Många fiskare ordnade det så, och på den tiden gick det bara en man på fyra kvinnor på Lux. Moderna tiders försök att civilisera männen betraktade Storbukta som rent löjliga”(126). Det man kan utläsa mellan raderna är att det har funnits något slags urtillstånd av jämlikhet, men att i och med att männen lämnade lägret för att jaga, och dessutom misslyckades, så tog kvinnorna makten. Det intressanta är frågan om vad som kom först, språket eller makten?

När männen ifrågasätter det liv de lever och börjar fundera på varför det ser ut som det gör i deras familjer, resulterar det i en homoerotisk dröm om ett annat liv tillsammans med en annan man. Från att ha längtat efter kvinnan som ska bekräfta dem och förgylla deras tillvaro förs tankarna till att ensamheten är bättre än den slavliknande situation som ett heterosexuellt förhållande innebär. Sedan upptäcker de att man *kan* älska sitt eget kön och därmed bli ”hel”. Brantenbergs lösning blir ganska enkel och något banal: man kan inte leva i någon annan relation än en homosexuell relation. Istället för att leva i den tvingande heterosexuella kontexten, så blir till slut den homosexuella minst lika tvingande, eftersom Brantenberg anser att det inte finns några andra alternativ än homosexualitet. Wittigs lösning, i likhet med Brantenbergs, är att leva i en lesbisk (homosexuell) relation. ”Ja, ni tycker kanske det är lite stor ålderskillnad... sa Herken prövande. I gengäld är könsskillnaden inte så stor, sa Fandango och kysste Herken på munnen. Baldrian hade aldrig sett honom så glad”(186). Petronius och hans vänner anser även att det är de lesbiska kvinnorna som är de trevligaste och de mest förstående. Det kan ses som ett argument från Brantenbergs sida, att homosexualitet bidrar till ett bättre och ett friare samhälle, en mer human värld.

Men det dröjer länge innan både Petronius och Baldrian som har ”prövat” på homosexualiteten, lämnar sina heterosexuella relationer. Om Brantenberg med detta vill visa att man inte behöver följa den heterosexuella normen och synen på hur ett förhållande ska se ut, strider lite mot mina tidigare teser kring hennes tankar om det heterosexuella förhållandet. Då korrigerar den queerteorin genom att framhålla att det *finns* biologiska skillnader, inte bara performativa akter. Dock så slutar det med att Petronius och Baldrian helt lämnar sina kvinnor, men tar emot sina barn utan att acceptera faderskapbeskyddet. Slutet ger således en ny familjekonstellation att leva i. Två palluriska män med två barn, från två olika kvinnor. ”Och sen skulle han gå och möta Baldrian och bygga upp en ny värld. *En ny värld*. Så det så”(233).

Är den nya världen den *queera*? Ja, det får man lov att se den som, åtminstone om man utgår från den heterosexuella normen.

Wittig var långt tidigare inne på samma radikala linje som Brantenberg beskriver, hon anser att:

(...) heterosexualitetens tvingande ordning bara kan krossas genom intagandet av ett universellt och absolut perspektiv, genom en effektiv lesbianisering av hela världen. *J/e i Le corps lesbien* förutsätts etablera den lesbiska kvinnan, inte som ett kluvet subjekt utan som det suveräna subjekt som kan föra ett språkkrig mot en ”värld” som har utgjort ett semantiskt och syntaktiskt angrepp mot den lesbiska kvinnan.⁴²

Men Wittigs huvudsakliga incitament är inte att lyfta fram rättigheter för kvinnor och lesbiska, utan att försöka ”(...) omintetgöra det globaliserande heterosexistiska epistemet genom en omvänd diskurs med lika stor räckvidd och makt”.⁴³

6.1 Slutord

Så utifrån Wittigs perspektiv kan jag se Brantenbergs roman *Egalias döttrar* som en krigsstrategi. Krigsstrategin som Brantenberg deklarerar går ut på ett sexuellt uppror vars mål är att omintetgöra heteronormativheten – det om något är *queer*. Eller som Petronius basunerar ut vid den stora pehå-bränningen: ”Men om vi drömmer drömmen om ett annat samhälle än detta, då kan ni alltid kalla den pervers eller frustrerad. Vi är perversa och frustrerade därför att ni perverterar och frustrerar oss”(208).

Brantenberg uttrycker stundtals även hon väldigt radikala åsikter, då hon mellan raderna antyder att kvinnor inte behöver männen. Männsligheten kan överleva utan män, genom nedfrysning av sperma och kollektivt mord av män och manliga spädbarn. Men precis som många andra feministiskt utopiska böcker, får man ta sådana tankar med en nypa salt.

På senare tid så har queer på många sätt varit ett uppsving för lesbiska, eller de hbt-personer som känt sig bortskyfflade, om man jämför med de glamouriserade bögarne som sedan länge har haft en given plats i samhället. Queer har blivit en ”utrymme” för alla de som inte känt sig synliga, en möjlighet att få delta under ett slags paraplybegrepp. Wittig skriver att kvinnorna, och de lesbiska måste ta tillbaka sitt kön och omvärdera det. På samma sätt har de homosexuella och hbt-personerna tagit tillbaka queer, och omvärderat det till något positivt.

Brantenberg pläderar inte för att världen i sak skulle se bättre ut om vi levde i ett matriarkat. Men till exempel pågår det inga krig som det talas om i romanens nutid, även om det har funnits krig. Tanken på att någon fysisk starkare skulle slå en fysiskt svagare, känns främmande. Men detta gäller fysiskt starkare män, som slår fysiskt svagare kvinnor. ”För att det är *otänkbart*, helt enkelt. Eller kan du tänka dig en stor stark man som plötsligt angriper en kvinna som är mycket

⁴² Butler, (Larsson), 2005, s. 157f.

svagare än han och inte har en ärlig chans? Nej, det lät faktiskt otänkbart”(108). Men mansmiss-handel finns det exempel på i romanen. Petronius blir misshandlad av sin flickvän Gro. Det kan liknas med det otänkbara som oftast är inställningen till mansmisshandel utfört av kvinnor i vårt samhälle. Även om det existerar, så är det mer eller mindre otänkbart.

Detta visar hur mycket Brantenberg pekar på att det inte är på grund av männens fysik som de är det maktdominerade könet – att fysisk styrka inte är likställt med makten att förtrycka ett kön. Det kommer istället av de historiska och sociala konstruktioner vårt samhälle är uppbyggt på.

Brantenberg antyder även att miljön skulle tas omhand på ett bättre sätt om det var ett matriarkat. Alla kör elbilar, har organiserade parker för att hålla balansen i kolsyreassimilationen och vattenkraft är den stora källan till el. Det finns även stränga regler som säger att man inte ska överfiska de tillgångar som finns. Som straff stängs då den skyldiga kvinnan in i ett litet rum med dålig luft. Hon tvingas att äta massor av mat utan ha någon plats att göra av sin avföring på, så sätt ska hon förstå det vanvett det är att skita ner och överträda naturens tillgångar. Om detta är en gömd agenda från Brantenbergs sida – att tack vare kvinnans speciella relation till naturen så skulle kanske världen *faktiskt* vara lite bättre om det var ett matriakalt styre, låter jag vara osagt. Men boken slutar med varningen: ”I ett samhälle där männen fick bestämma skulle allt liv på jorden dö ut. Om männen inte hålls nere, om männen inte tuktas, om männen inte civiliseras, om männen inte *hålls på plats*, kommer livet att förgås...”(240)

Brantenberg ger oss svaret hur männen hålls ner, det är genom att systematiskt ta makten över språket. Språket må vara en mosaik av citat, ständigt föränderligt, men likväl upprepande. Det är svårt att förändra ett språk som vilar på en så stark maktstruktur som det heteronormativa är. Jag anser att min läsning av Gerd Bratenbergs *Egalias döttrar* utifrån Butler och Wittig i allra högsta grad bidrar till att ge den ytterligare djup, romanen är en användbar metafor för att belysa ojämlikheten i samhället, men även vilken kraft det finns i att använda sig av en queer begrepps mall.

⁴³ Ibid, s. 158.

7 Käll- och litteraturförteckning

Material

Brantenberg, Gerd, *Egalias döttrar*, Stockholm, Prisma, första upplagan, 1978

Övrig Skönlitteratur

Tikkanen, Märta, *Män kan inte våldtas*, Stockholm, Trevi, 1992

Referenslitteratur

Ambjörnsson, Fanny, *Vad är queer?*, Stockholm, Natur och Kultur, 2006

Larsson, Lisbeth, (Red.), *feminismer*, Lund, Studentlitteratur, [1996], andra upplagan, 2005

Rosenberg, Tiina, *Queerfeministisk agenda*, Stockholm, Atlas, 2003

Rosenberg, Tiina, *Könet Brinner! Texter i urval av Judith Butler*, Stockholm, Natur och Kultur, 2005

Stolpe, Jan, (svensk översättning), *Platon Skrifter*, Bok 1, Stockholm, Atlantis, 2000

Otryckta källor

Ekman, Ekis Kajsa, *Egalias döttrar av Gerd Brantenberg*, B-uppsats i Litteraturvetenskap, Södertörns Högskola, 2000

Ericson, Lisa, *Processen kring lagförslaget för sjätte kapitlet i BRB om sexualbrott*, Projektarbete Samhällsvetenskaplig linje, De Geer Gymnasiet, Norrköping, 12/5 2003

Handledare Wello Pertran, Lena Nilhagen, Landin & Inger Johansson